

УДК 396.1:378:330.366

DOI: 10.30838/J.BPSACEA.2312.310821.114.795

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ТА ДЕМОКРАТИЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ У ЗВО УКРАЇНИ ЗГІДНО З ЦІЛЯМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ГЕНДЕРНИЙ ПОРТРЕТ ДВНЗ ПДАБА

САВИЦЬКИЙ М. В.,¹ *докт. техн. наук, проф.*,
ЄВССЄВА Г. П.,² *докт. наук держ. упр., проф.*,
БАБЕНКО В. А.,^{3*} *канд. іст. наук, доц.*,
ВОЛКОВА С. П.,⁴ *ст. виклад.*,
ЛИСЕНКО Г. І.,⁵ *канд. іст. наук, доц.*

¹ Кафедра залізобетонних та кам'яних конструкцій, Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, вул. Чернишевського, 24-а, 49600, Дніпро, Україна, тел. +38 (0562) 47-02-98, e-mail: sav15@ukr.net, ORCID ID: 0000-0001-0002-0003

² Кафедра українознавства, документознавства та інформаційної діяльності, Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, вул. Чернишевського, 24-а, 49600, Дніпро, Україна, тел. +38 (0562) 46-94-98, e-mail: yevsieieva.halyna@pgasa.dp.ua, ORCID ID: 0000-0001-9207-6333

^{3*} Кафедра українознавства, документознавства та інформаційної діяльності, Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, вул. Чернишевського, 24-а, 49600, Дніпро, Україна, тел. +38 (0562) 46-94-98, e-mail: ukr@pgasa.dp.ua, ORCID ID: 0000-0001-7105-4653

⁴ Кафедра українознавства, документознавства та інформаційної діяльності, Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, вул. Чернишевського, 24-а, 49600, Дніпро, Україна, тел. +38 (0562) 46-94-98, e-mail: svitlana.volkova@pgasa.dp.ua, ORCID ID: 0000-0003-0829-5627

⁵ Кафедра українознавства, документознавства та інформаційної діяльності, Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, вул. Чернишевського, 24-а, 49600, Дніпро, Україна, тел. +38 (0562) 46-94-98, e-mail: lysenko.halyna@pgasa.dp.ua, ORCID ID: 0000-0002-6216-5025

Анотація. *Постановка проблеми.* Приєднання України до світових демократичних процесів визнання рівних прав та можливостей кожної людини у рамках глобального процесу забезпечення сталого розвитку започаткувало інклюзивний процес адаптації цілей сталого розвитку та встановлення стратегічних рамок національного розвитку України на період до 2030 року. Актуалізація для науково-педагогічної спільноти ЗВО України політики забезпечення рівних прав та можливостей набула особливого значення, відповідно до визначених цілей сталого розвитку, сприяла оновленню гендерних портретів Заклади вищої освіти, що дозволяють оцінити реальну ситуацію в навчальному закладі, пріоритетні проблеми, потреби та інтереси жінок і чоловіків, шляхи забезпечення гендерного балансу, соціальної справедливості та сталого розвитку. ЗВО України формують основні гуманістичні поняття, такі як: гендерна культура, дотримання засад гендерної рівності, запобігання гендерній дискримінації в різних її формах, залучені до розроблення та реалізації перспективних програм із забезпечення гендерної рівності, до наукових досліджень з гендерної тематики. **Мета** – дослідження щодо дотримання принципів гендерної рівності в освітній сфері як фактора демократичних перетворень у ЗВО України, створення гендерного портрета ДВНЗ ПДАБА, та на основі цього формування засад гендерної рівності та гендерної культури в освітньому середовищі академії. **Висновки.** Україна, яка розвивається не відокремлено від світового розвитку і світової політичної та гендерної думки, наближається до гендерного паритету. Питома вага працюючих жінок із вищою освітою та науковими ступенями у загальній чисельності зайнятих в Україні – одна з найбільших у світі (30,4 % 3-тє місце). У той же час, хоча сьогодні в Україні і світі стає все менше суто чоловічих та суто жіночих професій, наявні деякі гендерні викривлення. У сфері освіти, медицині, культурі, економіці працюють в основному жінки, а в промислових, технічних галузях – більшість чоловіків. Гендерний аудит у ПДАБА підтверджує цю тенденцію й на деяких факультетах. Зокрема, на економічному переважають жінки як серед студентів, так і серед викладачів, на відміну від технічних факультетів, де більше чоловіків. Серед докторів наук, професорів, особливо у точних науках – так само. Аналіз гендерного портрета ПДАБА в цілому свідчить про відносний гендерний паритет як у студентському середовищі, так і серед професорсько-викладацького складу, в керівних структурних підрозділах. Як бачимо, Україна як демократична держава поступово впроваджує ідею егалітарності в усіх сферах і, зокрема, в системі вищої освіти, що характеризує рівень демократизації держави.

Ключові слова: *гендерна рівність; гендерний паритет; цілі сталого розвитку; вища освіта; ЗВО України; гендерний портрет*

ENSURING GENDER EQUALITY AND DEMOCRATIC TRANSFORMATIONS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE ACCORDING TO THE OBJECTIVES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT : GENDER PORTRAIT OF PRYDNIPROVSKA STATE ACADEMY OF CIVIL ENGINEERING AND ARCHITECTURE

SAVYTSKYI M.V.,¹ *Dr. Sc. (Tech.), Prof.*,
YEVSIEIEVA H. P.,² *Dr. Sc. (Publ. Administr.), Prof.*,
BABENKO V.A.,^{3*} *Cand. Sc. (Hist.), Assoc. Prof.*,
VOLKOVA S.P.,⁴ *Assist. Prof.*,
LYSENKO G.I.,⁵ *Cand. Sc. (Hist.), Assoc. Prof.*

¹ Department of Reinforced-Concrete and Stone Constructions, Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, 24-a, Chernyshevskoho Str., 49600, Dnipro, Ukraine, tel. +38 (0562) 47-02-98, e-mail: sav15@ukr.net, ORCID ID: 0000-0001-0002-0003

² Department of Ukrainian Studies, Documentation and Information Activity, Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, 24-a, Chernyshevskoho Str., 49600, Dnipro, Ukraine, tel. +38 (0562) 46-94-98, e-mail: evseeva@i.ua, ORCID ID: 0000-0001-9207-6333

^{3*} Department of Ukrainian Study, Documentation and Information Activities, Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, 24-a, Chernyshevskoho Str., 49600, Dnipro, Ukraine, tel. +38 (0562) 46-94-98, e-mail: ukr@pgasa.dp.ua, ORCID ID: 0000-0001-7105-4653

⁴ Department of Ukrainian Studies, Documentation and Information Activity, Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, 24-a, Chernyshevskoho Str., 49600, Dnipro, Ukraine, tel. +38 (0562) 46-94-98, e-mail: svitlana.volkova@pgasa.dp.ua, ORCID ID: 0000-0003-0829-5627

⁵ Department of Ukrainian Studies, Documentation and Information Activity, Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, 24-a, Chernyshevskoho Str., 49600, Dnipro, Ukraine, tel. +38 (0562) 46-94-98, e-mail: lysenko.halya@pgasa.dp.ua, ORCID ID: 0000-0002-6216-5025

Abstract. Formulation of the problem. Ukraine's accession to the global democratic processes of recognition of equal rights and opportunities for everyone within the global process of sustainable development has launched an inclusive process of adapting the Sustainable Development Goals and establishing strategic frameworks for Ukraine's national development until 2030. The actualization of the policy of equal rights and opportunities for scientific and pedagogical community of higher education institutions of Ukraine has become especially important, in accordance with the defined goals of sustainable development, contributed to updating gender portraits of educational institutions to assess the real situation in the institutions, priority issues, needs and interests of women and men, ways to ensure gender balance and social justice. Higher education institutions of Ukraine form basic humanistic concepts, such as: gender culture, adherence to the principles of gender equality, prevention of gender discrimination in its various forms, involved in the development and implementation of promising programs to ensure gender equality, research on gender issues. **The purpose.** The aim is to study the observance of the principles of gender equality in education as a factor of democratic transformation in higher education institutions of Ukraine, to create a gender portrait of Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, and on this basis to form the principles of gender equality and gender culture in PSACEA educational environment. **Conclusions.** Ukraine, which is developing inseparably from world development and world political and gender thought, is approaching gender parity. The share of working women with higher education and scientific degrees in the total number of employed in Ukraine is one of the largest in the world 30.4% (3rd place). At the same time, although there are fewer and fewer purely male and purely female professions in Ukraine and the world today, there are some gender distortions. In the field of education, medicine, culture, economy, mostly women work, and in industrial and technical fields – most men. The gender audit in the PSACEA confirms this trend in some faculties, including economics, where women predominate among both students and teachers, in contrast to technical faculties, where men predominate. Among doctors of sciences, professors, especially in exact sciences, men still prevail. The analysis of the gender portrait of PSACEA as a whole shows the relative gender parity, both in the student environment and among the teaching staff, in the leading structural units. As we can see, Ukraine, as a democratic state, is gradually introducing the idea of egalitarianism in all spheres and, in particular, in the system of higher education, which characterizes the level of democratization of the state.

Keywords: *gender equality; gender parity; sustainable development goals; higher education; higher education institutions of Ukraine; gender portrait*

Постановка проблеми. Приєднання України до світових демократичних процесів визнання рівних прав та можливостей кожної людини у рамках глобального процесу забезпечення сталого розвитку започаткувало інклюзивний процес адаптації цілей сталого розвитку та встановлення стратегічних рамок національного розвитку України на період до 2030 року на засадах принципу «Нікого не залишити осторонь». Реалізація політики забезпечення рівних прав та можливостей набула особливого значення та актуальності для науково-педагогічної спільноти ЗВО України у зв'язку з прийняттям у вересні 2015 року, в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку та саміту ООН, нових орієнтирів розвитку. У підсумковому документі саміту «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» поставлено 17 цілей сталого розвитку та 169 завдань, серед яких на п'ятому місці постає «Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат» [1].

Відповідно до визначених цілей сталого розвитку особливу актуальність для демократичних перетворень у ЗВО України набувають гендерні дослідження на основі теоретичних і практичних підходів, що дозволяють оцінити реальну ситуацію в навчальному закладі, пріоритетні проблеми, потреби та інтереси жінок і чоловіків, шляхи забезпечення гендерного балансу, соціальної справедливості та сталого розвитку. Роль закладів вищої освіти в досягненні цілей сталого розвитку беззаперечно важлива. Саме у ЗВО мають формуватися основні гуманістичні поняття, такі як: гендерна культура, дотримання засад гендерної рівності, запобігання гендерній дискримінації в різних її формах. Саме ЗВО у першу чергу мають бути залучені до розроблення та реалізації перспективних програм із забезпечення гендерної рівності, до наукових досліджень із гендерної тематики.

Аналіз публікацій. Гендерна проблематика стала темою наукових

досліджень ще з кінця XX століття, коли такі демократичні країни як США та Канада «...виділили гендерну тематику в окремий самостійний науковий напрямок, розглядаючи гендер як базовий принцип соціальної стратифікації» [2, с. 52]. Проблему формування гендерних відносин в освіті вивчали та розглядали вітчизняні вчені, у тому числі науковці ПДАБА, починаючи вже з 2000-х років. Наукові дослідження гендерної проблематики дотичні до економіки, демографії, освіти, практично до всіх сфер соціально-економічного розвитку країни. Серед досліджень гендерної проблеми в освіті заслуговують на увагу наукові розвідки Н. Б. Ісакової та С. О. Назарко щодо гендерного паритету в науці як одного з важливих індикаторів демократії та щодо гендерних аспектів освітянських послуг [14; 16].

Окрім наукових публікацій на гендерну тематику наявні аналітичні матеріали у вигляді «гендерних портретів» областей та регіонів, підручники, аналітичні матеріали та дослідження гендерного портрета українського суспільства [5–8]. Незважаючи на достатньо широкий спектр наукових, статистичних та аналітичних матеріалів із гендерної проблематики, створено гендерні портрети областей, регіонів, окремих організацій та закладів, у тому числі закладів вищої освіти. Ці матеріали потребують свого постійного систематичного оновлення. Нові дослідження цієї проблематики набувають особливої актуальності у зв'язку з тим, що на їх основі буде відбуватися удосконалення механізмів досягнення гендерного паритету в освіті та науці, демократизації всієї соціально-економічної системи України.

Мета статті — дослідження щодо дотримання принципів гендерної рівності в освітній сфері як фактора демократичних перетворень у ЗВО України, створення гендерного портрета Придніпровської державної академії будівництва та архітектури, та на основі цього формування

засад гендерної рівності та гендерної культури в її освітньому середовищі.

Виклад матеріалу. Починаючи з 2005 року, дотримання гендерної рівності в закладах освіти здійснюється згідно із Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків» (від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV). Відповідно до чинного Закону, гендерна рівність у закладах вищої освіти ґрунтується на принципах гуманізації та демократизації освітнього процесу, на основі поваги до жінки та чоловіка, відсутності насильства, толерантних стосунків, забезпечення рівності між чоловіком та жінкою, розширення прав і можливостей жінок [13].

11 вересня 2020 року Україна також отримала офіційний статус учасниці «Партнерства Біарріц» – міжнародної ініціативи рівних прав і можливостей для всіх. «Партнерство Біарріц», головною метою якого визначено консолідацію зусиль міжнародної спільноти та посилення відповідальності задля досягнення рівності жінок і чоловіків, заснували лідери країн Групи семи (G7) під головуванням Президента Франції Еммануеля Макрона на саміті в місті Біарріц (Франція) 25 серпня 2019 року. Згідно із Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (ч. 3, ст. 21) МОН України, протягом понад п'ятнадцяти років, тією чи іншою мірою, забезпечувалося проведення експертизи освітніх програм, підручників та навчальних посібників для закладів освіти, дотримання принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі. Зважаючи на отриманий Україною статус, перед МОН та ЗВО України, на думку міністра освіти і науки України Сергія Шкарлета, постали нові завдання: «Стереотипи про роль жінок і чоловіків мають змінитися, починаючи зі сфери освіти. Саме тому МОН стало одним із суб'єктів міжнародної ініціативи «Партнерство Біарріц» і виконує зобов'язання з утвердження гендерної рівності» [15].

Зважаючи на актуалізацію гендерної компоненти у демократичних перетвореннях, що відбулися в Україні та світі, відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2020 р. № 1578 Україна взяла на себе зобов'язання у п'яти сферах: розвиток безбар'єрного публічного простору, дружнього до сімей з дітьми та маломобільних груп населення; навчання дітей принципів рівності жінок і чоловіків; запобігання насильству; зменшення розриву в оплаті праці жінок і чоловіків; створення більших можливостей для чоловіків піклуватися про дітей. Практично всі вказані сфери дотичні й до сфери освіти. Згідно з Планом заходів «Партнерства Біарріц», затвердженим Урядом, Міністерство освіти і науки України постає відповідальним виконавцем за забезпечення наскрізності принципів гендерної рівності в освіті, що передбачає:

- розроблення та затвердження Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року;
- затвердження плану заходів з реалізації Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року;
- запровадження антидискримінацій-ної експертизи освітнього контенту [15].

Для впровадження принципів гендерної рівності в усі сфери життя суспільства необхідною умовою постає об'єктивна оцінка існуючого стану та особливостей економічного, соціального та духовного розвитку як держави в цілому, так і окремих сфер діяльності людини. Слід зазначити, що процес створення стратегії гендерної рівності і на регіональному, і на національному рівнях, розпочато вже досить давно. Саме для розроблення стратегії, яка враховувала б особливості на всіх рівнях соціально-економічної системи, на регіональному рівні розпочався процес проведення відповідних аналітичних досліджень, впровадження гендерного аналізу в практику оцінювання всіх соціальних процесів та ефективності управління соціально-економічним та культурним розвитком у форматі регіональних гендерних портретів: «Формат

гендерного портрета, який вже став звичним та навіть популярним в Україні, надає можливість максимально конкретизувати поняття «населення», збагативши його зміст надійною інформацією щодо демографічних показників, громадсько-політичної активності, участі в політиці та прийнятті рішень, стану здоров'я, освіти та економічної діяльності, асоціальної поведінки жінок і чоловіків області» [7].

Зокрема, гендерний портрет Дніпропетровської області було створено ще у 2012 році для забезпечення поінформованості органів влади про гендерну ситуацію: «Саме завдяки гендерному портрету органи влади всіх рівнів дізнаються про реальне становище жінок і чоловіків у суспільстві, отримують можливість приймати рішення та виробляти політику з урахуванням гендерної складової, можуть оцінити результати своєї роботи в короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективах, порівняти ці показники з показниками інших регіонів і країн» [7].

Перші наукові дослідження щодо гендерної рівності у Державному вищому навчальному закладі «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури» зроблено ще у 2004–2006 рр. у наукових розвідках В. А. Бабенко, Л. М. Топюк [2; 3]. Увага науковців ПДАБА до означеного питання була пов'язана з актуалізацією гендерної проблеми у світі саме у 2006 році, коли Всесвітній економічний форум уперше опублікував Глобальний звіт про гендерний розрив (англ. Global Gender Gap Report, GGGR), комплексний звіт-порівняння (або звіт про гендерну нерівність) країн світу за рівнем гендерної рівності/нерівності, котрий вимірюється глобальним індексом гендерного розриву.

Гендерний моніторинг та аудит для оновлення гендерного портрету ПДАБА відбулися на виконання листа Міністерства освіти і науки України з метою виконання листа Кабінету Міністрів України від 25.02.2021 № 6173/0/2-21 щодо співпраці з Організацією економічного співробітництва

та розвитку (ОЕСР) та програмою ОЕСР та Європейської комісії з питань науки та інновацій «STIP Compass». Після моніторингу гендерної ситуації в академії спеціальна робоча група з підготовки гендерного портрета академіяку, очолила завідувачка кафедри, д. н. державного управління, проф. Г. П. Євсєєва, до котрої увійшли науково-педагогічні працівники академії, підготувала оновлений гендерний портрет нашого закладу освіти, що має надзвичайно велике значення як для подальших демократичних перетворень в академії, так і для виконання цілей сталого розвитку, що постали перед українською державою: «Створення гендерних портретів областей, організацій, установ та підприємств надасть можливість шляхом накопичення статистичних даних у сфері гендерної рівності виявляти проблемні галузі, оцінювати динаміку гендерних перетворень, отримувати гендерний вимір суспільного життя і потім впливати на поліпшення становища як жінок, так і чоловіків [7].

Забезпечення необхідних умов адміністрацією ПДАБА посприяло професійності та науковості проведення дослідження, його незалежності та неупередженому характеру. Працюючи над досягненням у межах поставленої мети, робоча група відображала об'єктивну інформацію про гендерну ситуацію в академії та спиралася на методологію, визначену Міжнародною організацією праці, яка характеризує гендерний аудит як новий спосіб, моніторингове знаряддя у сфері просування гендерної рівності і передбачає:

- обов'язкове залучення членів трудового колективу до проведення дослідження, як соціальний, партисипативний аудит, який дає змогу формувати комунікаційне поле на постійній основі та забезпечувати поширення гендерних знань;

- обов'язкове навчання, підвищення рівня обізнаності персоналу через систему семінарів, шкіл, диспутів та тренінгів;

– застосування гендерно-чутливого інструментарію та гендерно-чутливих методів у формуванні груп і в процедурах, тобто дотримання рівності на кожному етапі роботи.

Дослідження (гендерний аудит) також проводилося відповідно до методик Всеукраїнської мережі осередків гендерної освіти ЗВО, гендерного аудиту в закладі вищої освіти, що надає керівництву об'єктивну інформацію про наявність гендерних диспропорцій чи прихованої дискримінації. Процедура аналізує ступінь реалізації принципів гендерної рівності, інтеграцію гендерного компонента як до стратегічних, програмних документів, так і до звітів про діяльність навчального закладу, його присутність у функціонуванні всіх структурних підрозділів організації та відносинах у колективі. Всеукраїнська мережа ОГО розробила алгоритм та інструментарій гендерного аудиту ЗВО, тому дослідження проводилось з урахуванням матеріалів спеціального посібника [5], який прописує алгоритм та визначає конкретні етапи роботи, їх зміст, пропонує інструментарій, що дозволяє проаналізувати, якою мірою принципи гендерної рівності знаходять своє відображення у діяльності закладу, як знайти та підкреслити позитивний досвід, привернути увагу до розширення можливостей жінок в усіх видах діяльності, як оцінити прогрес у просуванні гендерної рівності у функціонуванні закладу, як визначити власну політику соціальної відповідальності. Означений посібник взято до уваги і для подальших досліджень.

Придніпровська академія будівництва та архітектури серед найважливіших завдань навчання та виховання студентської молоді розглядає вплив на формування студентської молоді на основі загальнолюдських цінностей, якими вона керуватиметься в майбутньому як у своїй професійній діяльності, так і в суспільному житті. Тому серед важливих завдань щодо створення «Гендерного портрета ПДАБА» було надання науково-практичної допомоги викладачам та студентам академії щодо

впровадження у навчально-виховний процес ідей гендерної рівності шляхом посилення гендерного компонента у змісті навчальних дисциплін, проведення виховних заходів, організації науково-дослідницької роботи для забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації всіх форм дискримінації, запобігання насильству у всіх сферах життя суспільства, органічного поєднання основних принципів гендерної рівності з принципами академічної доброчесності, прийнятими у ДВНЗ ПДАБА. «Гендерний портрет ПДАБА» містить об'єктивну інформацію про гендерну ситуацію в академії, відображає просвітницьку та виховну роботу, яку здійснюють керівництво та колективи кафедр ПДАБА, окреслює перспективні напрямки дослідження в цій сфері та містить основні рекомендації щодо подальшого впровадження принципів гендерної рівності та справедливості в освітнє середовище.

Робота над «Гендерним портретом ПДАБА» супроводжувалась проведенням інформаційної, просвітницької діяльності із залученням значної кількості учасників, які є членами колективу академії. Обов'язковими складовими дослідження стали не лише аналіз документів (як архівних, так і з сайту академії), співбесіди, а й аналіз звітної документації, у тому числі звітів про навчальну та виховну роботу різних факультетів, у яких висвітлено проведення навчальних занять або спеціальних семінарів, тренінгів, зустрічей, під час яких до обговорення пропонувались питання гендерної рівності.

Створення «Гендерного портрета ПДАБА» здійснювалося із залученням широкого кола учасників, членів колективу. Спираючись на цю розробку, в перспективі у цей документ будуть вносити зміни та доопрацювання з огляду на динаміку навчально-освітнього процесу, проводити на постійній основі соціопитування здобувачів освіти, які у процесі навчання, набуття нових знань та навичок помічають прояви та причини гендерної диспропорції для виявлення важливого питання сьогодення,

зокрема: «Стаючи фахівцями з обраної спеціальності, чи стає студентська молодь носіями європейських цінностей, гендерної культури, дотримання засад гендерної рівності». Розробники «Гендерного портрета ПДАБА», виконуючи означене завдання, аналізували ситуацію в академії на основі тенденцій, які існують у галузі вищої освіти в Україні та Дніпропетровській області. Вони проаналізували «Гендерний портрет Дніпропетровської області» та інші аналітичні й статистичні матеріали [6–8].

Проблеми гендерної нерівності та пошук шляхів їх вирішення перебувають у фокусі Всесвітнього економічного форуму – щорічної міжнародної події вже понад 15 років. Для дослідження тенденцій щодо гендерних проблем в освіті враховано дані Світового економічного форуму за різні роки. Так, за даними звіту Світового економічного форуму 2011 р. про гендерну нерівність Україна посідала 24-те місце серед 135 країн світу за показником рівного доступу до освіти для чоловіків та жінок. Це свідчило що жінки і чоловіки в Україні мають рівні права і можливості в отриманні освіти. Окрім цього, жінки і чоловіки в Україні мали однаковий рівень загальної освіченості (100 %) та еквівалентний доступ до початкової та середньої освіти. У вищій та професійній освіті жінки переважали: на 91 жінку припадало 72 чоловіки. Незважаючи на це, у сфері освіти існували певні гендерні диспропорції: суттєва різниця в кількості докторів наук, де значно переважали чоловіки. У той же час серед працівників системи освіти традиційно було значно більше жінок [7].

Ситуація в Дніпропетровській області на той період незначно відрізнялася від загальноукраїнської. У вищих навчальних закладах станом на 2011 р. жінок і чоловіків була майже однакова кількість: у ЗВО III – IV рівня акредитації жінок – 48,7 %, чоловіків – 51,3 %. «Серед працівників системи освіти області переважають жінки – 91,4 тис., чоловіків – 22,3 тис. Серед завідувачів міських та районних відділів освіти 27 жінок та 23 чоловіки. В області 14 вищих навчальних закладів державної

форми власності III – IV рівнів акредитації (без урахування філій вишів з інших областей України), їх очолюють 12 чоловіків і 2 жінки (14,3 %). Серед 60 керівників технікумів (коледжів) 17 – жінки (28,3 %), а серед директорів 63 ПТУ області жінок 14 (22,2 %)» [7].

За останні десять років гендерна ситуація в Україні та світі мала б кардинально змінитися. Але деякі показники у сфері освіти, такі як: переважна більшість жінок в освітянській сфері, більшість чоловіків – докторів наук, залишаються незмінними, що підтверджує наше гендерне дослідження. Окрім цього, найбільш актуальні питання та завдання, що стоять перед людством щодо рівності статі (чоловік/жінка) в політиці, економіці, системі освіти та заявлені у Глобальній доповіді Всесвітньому економічному форуму у 2020 р., представлено такими тривожними висновками: на подолання гендерної нерівності в економіці людству знадобиться 257 років; 45 % жіночого населення працездатного віку не мають доступу на світовий ринок праці; оплата праці жінок менша, ніж у чоловіків на аналогічних посадах на 60 %; у 72 країнах світу жінкам заборонено відкривати банківські рахунки чи отримувати кредити; у секторі хмарних технологій жінок – лише 12 %, в секторі інженерних професій – 15 % від кількості працівників; найбільший гендерний розрив спостерігається в політиці; у 85 зі 153 країн ніколи не було жінок-голів урядів [4].

Всесвітній економічний форум 2020 р. анонсував реалізацію цілі щодо скорочення гендерного розриву та надання жінкам доступу до більшої кількості керівних посад, скорочення розриву в заробітній платі, забезпечення у жінок навичок, необхідних для кар'єри завтрашнього дня. Серед зобов'язань, що бере на себе Форум до 2030 року, – збільшення присутності жінок удвічі [4].

Відповідно до вивчених аналітичних та статистичних матеріалів щодо вирішення гендерної проблеми у світі, Україні та Дніпропетровській області, а також зважаючи на гендерну ситуацію у сфері

вищої освіти в цілому, робоча група розглядала сучасні гендерні показники ДВНЗ ПДАБА в історичній ретроспективі та перспективі розвитку. Історична вибірка даних зі Статистичних звітів ДІБІ (Дніпропетровського інженерно-будівельного інституту) за 1953, 1974 та 1978 рр. виявила тенденції: в цілому в інституті чоловіки переважали, що пояснюється традиційною підготовкою фахівців «чоловічих» професій у нашому навчальному закладі. Вибірка 1953 року свідчить, що серед працюючих на той час 292 робітників і службовців було 165 чоловіків та 127 жінок. Згідно зі статистичним звітом на 1 січня 1974 р. загалом працювало 533 науково-педагогічні працівники (388 чол. та 145 жін.), а на 1 січня 1978 р. всього 647 науково-педагогічних працівників (457 чол. та 190 жін.) [9–11].

Згідно з дослідженнями станом на грудень 2006 року, освітній ценз українських жінок та висока професійна активність зумовлювали їх значну питому вагу серед працівників освітянської сфери, «...де жінки – шкільні вчителі становили 90 % зайнятих, а у вищій школі цей показник наближався до 57...60 %» [2, с. 57]. Гендерні показники ДВНЗ ПДАБА того періоду підтверджували цю тенденцію на окремих факультетах, зокрема, на архітектурному факультеті та в Інституті екології та безпеки життєдіяльності в будівництві жінки складали 50 % від загальної кількості викладачів, на економічному факультеті жінок було понад 70 %. На факультетах, які традиційно належали до «чоловічих» (механічний, ПЦБ та будівельний), частка жінок-викладачів від усього педагогічного складу складала всього 10...25 %. У загальній кількості науково-педагогічних працівників, яка у 2006 році становила 635 осіб, нараховувалось 357 чоловіків та 278 жінок» [2, с. 57]. Високий освітній рівень жінок використовувався неефективно, не супроводжувався «...адекватно високою питоною вагою жінок на посадах, що потребують такого рівня», бо серед

керівного складу академії з 44 осіб 33 посади обіймали чоловіки і лише 11 посад жінки [2, с. 57].

Гендерні тенденції сучасного етапу розвитку ПДАБА порівняно з попередніми роками, що узагальнено та показано на рисунках 1 та 2, мають велике значення для подальшого демократичного розвитку ДВНЗ ПДАБА, до її нових здобутків та перспектив. На думку науковців, «гендерна структура вважається однією із суттєвих демографічних характеристик науково-кадрового потенціалу, яка може впливати на здатність наукової сфери створювати та впроваджувати інновації, а також на забезпечення сприятливого соціально-психологічного клімату в наукових колективах» [14, с. 69]. Розподіл дослідників за галузями наук у гендерному аспекті свідчить про певні пріоритети, зокрема, фізико-математичні, технічні науки більш привабливі для дослідників-чоловіків. У той же час жінки віддають перевагу хімічним, біологічним, медичним, економічним наукам.

Станом на 1 квітня 2021 року, за статистичними даними щодо наявного контингенту академії та інформаційними даними сайту академії, загальна кількість науково-педагогічних працівників складає 406 осіб, серед яких 189 чоловіків, 217 жінок. Серед них професорів: чоловіків 39, жінок 12, доцентів: чоловіків 110, жінок 125, старших викладачів: чоловіків 19, жінок 26, викладачів: чоловіків – один, жінок 14, асистентів: чоловіків 20, жінок 38, завідувачів лабораторії – 2 жінки. Також у ДВНЗ ПДАБА діють 32 кафедри, якими завідують: 21 чоловік, 11 жінок. Серед деканів чоловіків – 4, жінок – одна. Уперше за історію академії будівельний факультет, який традиційно вважався суто чоловічим, очолюють жінка та дві її заступниці, що є підтвердженням позитивних тенденцій. Серед заступників деканів факультетів жінок 5, чоловіків – 3. Серед начальників відділів жінок – 2, чоловіків – 10. Серед проректорів одна жінка, чоловіків – 2 [17].

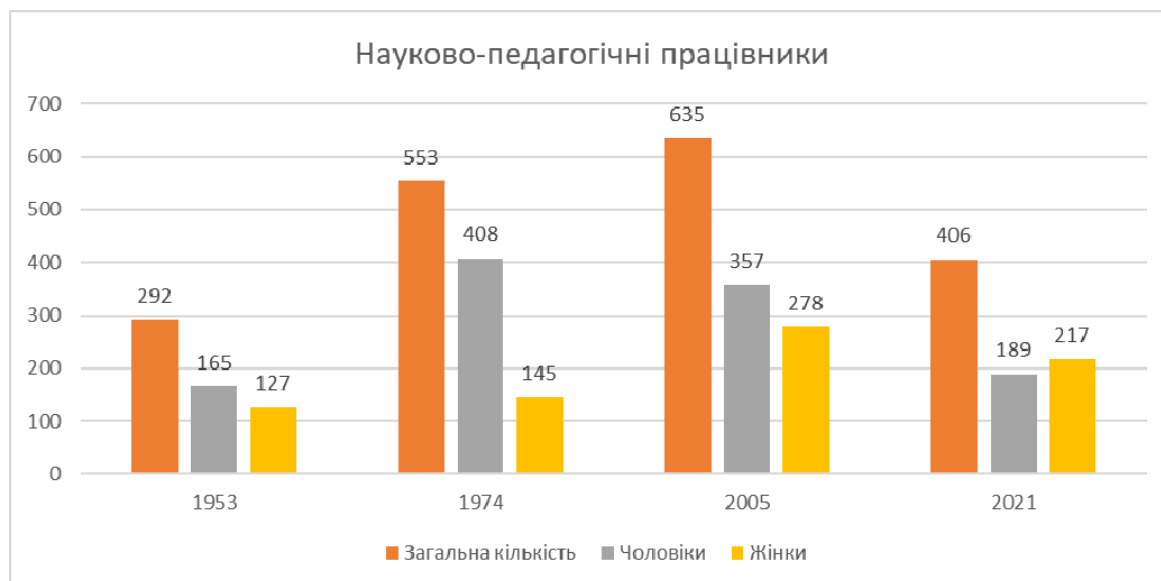

Рис. 1. Співвідношення жінок та чоловіків в складі науково-педагогічних працівників

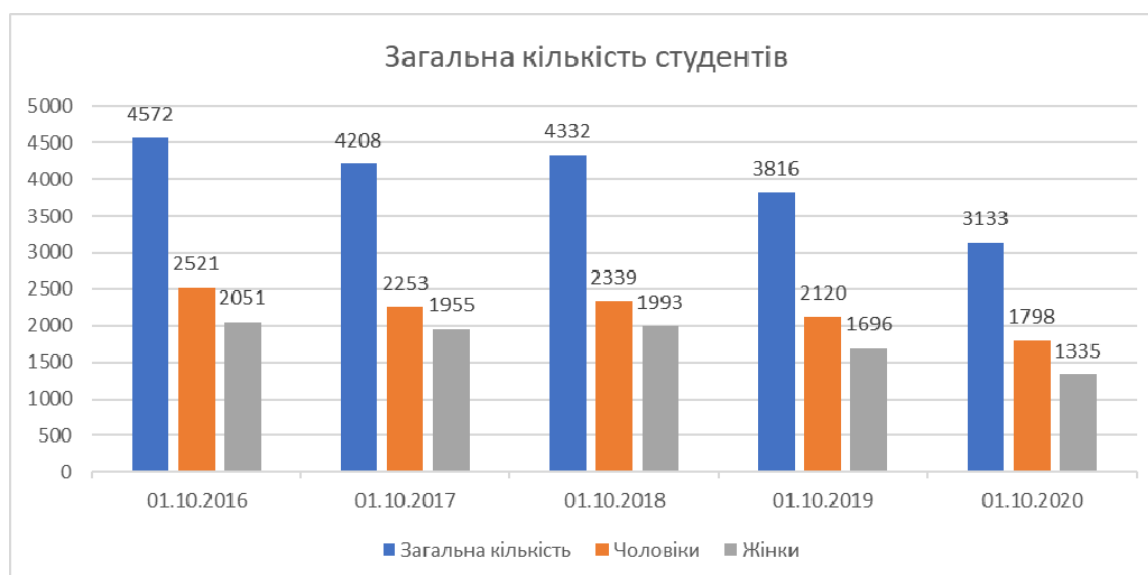

Рис. 2. Співвідношення дівчат та хлопців у загальній кількості студентів

Як бачимо, останніми роками (та на період проведення дослідження) кількість жінок переважає чоловіків серед загального складу науково-педагогічних працівників академії, а також від асистентів до доцентів. Серед докторів наук, професорів більшість – чоловіки. Щодо представництва жінок у керівному складі академії, деканатів, інститутів, кафедр, відділів, відбуваються позитивні зміни, але поки що не достатньо суттєві, аби говорити про досягнення гендерного паритету.

Гендерні стереотипи, які існують у суспільстві та закріплюють роль жінки як обслуги, також впливають і на вибір молоддю майбутньої професії,

віддзеркалюються у сфері вищої освіти. Сфери діяльності та спеціальності, у яких традиційно здобувають освіту переважно жінки, це соціальне забезпечення – 93,6 %, охорона здоров'я – 86,1 %, сфера обслуговування – 80,8 %. Чоловіки віддають перевагу навчанню спеціальностей, пов'язаних із транспортом – 75,2 % та інженерією – 74 %.

Академія – не виняток і підтверджує загальноукраїнську тенденцію, яка відмічена у статистичних матеріалах та аналізується в наукових розвідках вітчизняних учених: «Що стосується сегрегації за спеціальностями навчання, то «жіночими» є суспільно-гуманітарні

спеціальності (дівчата складають 67 % всіх студентів), з економіки і управління (70 %), а «чоловічими» – технічні (юнаки складають 74 % всіх студентів) [16].

У 2005 – 2006 н. р. в академії навчалася 5 352 особи (2 469 чоловіків, 2 883 жінок), що свідчить про відносний гендерний паритет, зважаючи на технічну спрямованість навчального закладу. Що ж стосується розподілу за факультетами та спеціальностями, то загальноукраїнська тенденція прослідковувалась і на теренах академії: жінки більшістю обирали економічні спеціальності чи екологію. Чоловіки віддавали перевагу інженерним професіям (будівельники та механіки). На користь спеціальностей факультету ТЖЗ дівчата та хлопці робили майже рівний вибір.

Зокрема, на факультеті ПЦБ (промислового та цивільного будівництва) навчалася 1 146 осіб (637 чол., 509 жін.), на механічному факультеті – 1 054 (783 чол., 271 жін.), на економічному – 951 (221 чол., 730 жін.), на будівельному – 491 (265 чол., 226 жін.), на ТЖЗ – 730 (334 чол., 396 жін.), в Інституті екології – 247 (26 чол., 221 жін.) [2, с. 56].

На 1 жовтня 2019 р. на денній формі навчалися 2 604 особи (1 467 чол., 1 139 жін.). Зокрема, на будівельному факультеті 722 студенти (510 чол., 212 жін.), на факультеті інформаційних технологій та механічної інженерії – 351 (294 чол., 57 жін.), на архітектурному – 581 (207 чол., 374 жін.), на економічному – 560 (233 чол., 327 жін.), на факультеті цивільної інженерії та екології – 390 осіб (221 чол., 169 жін.).

На 1 жовтня 2020 р. на денній формі навчаються 2 214 осіб (1 326 чол., 888 жін.). На 1 березня 2021 року тут навчаються всього 1 920 осіб, з них 1 152 чоловіки та 768 жінок. Як бачимо, розподіл на «чоловічі» та «жіночі» факультети та спеціальності має тенденцію до збереження. «Чоловічими» залишилися факультети: будівельний, інформаційних технологій та механічної інженерії, більш «жіночими» – архітектурний та економічний. Суттєві зміни відбулися на спеціальності «екологія»,

яку стали обирати більше чоловіків, ніж жінок.

Гендерна нерівність, яка протягом десятиліть зберігається у виборі спеціальностей, стала причиною іншої нерівності прав у набутті освітніх послуг. Як відомо, останніми роками МОН України, щоб скорегувати вибір молоді на користь технічних спеціальностей, фахівців із яких не вистачає на ринку праці, надає їй так звану «підтримку МОН», збільшуючи кількість бюджетних місць та зменшуючи суми контракту на ці спеціальності порівнянно з економічними та правовими. Ініціатива, направлена на корегування підготовки фахівців відповідно до вимог ринку праці, спричинила диспропорції щодо гендерних прав вступників у ЗВО України. На слушну думку С. О. Назарко, аналіз даних «...стосовно розподілу платних місць на регіональному ринку освітнянських послуг за спеціальностями дозволяє висунути гіпотезу, що сьогодні платними стали переважно «жіночі» спеціальності, традиційно «чоловічі» залишилися безкоштовними, а оскільки платність більшою мірою торкнулася дівчат, витрати бюджетних коштів, що виділяються на вищу освіту, стають усе більше гендерно асиметричними, причому не на користь жінок» [16].

Ця гендерна диспропорція, що існує у ЗВО України, підтверджується платними послугами, які згідно з рекомендаціями МОН затверджені у ДВНЗ ПДАБА, та сумою щорічного контракту, який на економічні спеціальності денної форми навчання за освітнім рівнем «бакалавр» складає 29 950 тис. грн, на відміну від «технічних», де сума контракту – 12 900 тис. грн – 13 950 тис. грн (залежно від факультету).

Учасники цього дослідження вважають, що головними умовами вступу до академії постають розумові здібності абітурієнта і представники обох статей мають рівні права для здобуття вищої освіти у ПДАБА. Однак збереження в суспільстві упередженої думки, що жінкам не дуже даються точні науки, і досі впливає на вибір ними

гуманітарних спеціальностей. Дівчата, які продовжують віддавати перевагу економічним спеціальностям, мають менше можливостей вступити на бюджетні місця і, вступаючи за контрактом, вимушені платити за рік навчання вдвічі більше, ніж на технічні спеціальності. Жінкам більш

проблематично зробити наукову кар'єру на рівні доктора наук у технічному ЗВО, що також пов'язано із сформованими у суспільстві гендерними стереотипами. Це проблема, яку необхідно вирішувати на рівні держави.

Таблиця

Рекомендації щодо ліквідації гендерної нерівності, досягнення гендерного паритету та організації просвітницьких заходів із формування гендерної культури в ДВНЗ ПДАБА

№	Зміст заходів із формування гендерного паритету та гендерної культури	Очікувані результати
1.	Моніторинг гендерної ситуації в академії постійно діючою робочою групою періодично, раз на рік на основі принципів науковості, об'єктивності. Удосконалення процедури проведення гендерного аудиту за допомогою залучення до складу робочої групи професійних соціологів та аудиторів із викладацького складу академії.	Щорічне оновлення гендерного портрета ДВНЗ ПДАБА.
2.	Внесення необхідних змін щодо гендерного паритету у ПДАБА та недопущення створення будь-яких гендерних стереотипів до нормативної документації академії.	Розроблення Положення про гендерний паритет у ДВНЗ ПДАБА, внесення гендерної компоненти до інших нормативних документів.
3.	Моніторинг навчальних планів та освітніх програм на наявність окремих тем із гендерної проблематики, які відповідають профілю спеціальностей.	Внесення гендерної компоненти у навчальні плани та освітні програми, науково-дослідницькі, магістерські роботи з метою спрямування їх на вирішення нагальних проблем гендерної рівності, сприяння встановленню гендерного паритету, подолання гендерних стереотипів.
4.	Організація обов'язкового навчання, підвищення рівня обізнаності та поширення гендерних знань серед членів трудового колективу через систему курсів, семінарів, шкіл, диспутів та тренінгів,	Організація спеціального семінару «Гендерний паритет в освіті і суспільстві» ННІ...; Організація диспутів, тренінгів, конференцій кафедрами гуманітарного спрямування.
5.	Залучення членів трудового колективу, членів громадських організацій (профкому, студентської ради, ради професорів) до проведення дослідження – як соціальний метод формування комунікаційного поля в академії на постійній основі для забезпечення поширення гендерних знань. Створення гендерно-чутливого середовища в академії на основі інструментарію та гендерно-чутливих методів задля дотримання рівності серед усіх вікових груп та статей трудового колективу академії.	Удосконалення методики гендерного аналізу та гендерного оцінювання впливу, аналізу та узагальнення зарубіжного, зокрема європейського, досвіду утвердження гендерної рівності, захисту прав жінок та чоловіків.
6.	Продовження системної роботи щодо здійснення гендерної просвіти та формування середовища, позбавленого дискримінаційних проявів.	Охоплення просвітницькою роботою усіх структурних підрозділів ПДАБА. Налагодження систематичного проведення тренінгів, семінарів, круглих столів щодо подолання гендерної нерівності долучення до їх організації кафедри філософії, УДІД, ЕТП.
7.	Упровадження міжнародного досвіду з імплементації гендерних підходів в освіті. Введення у викладання як гуманітарних навчальних дисциплін, так і фахових, спеціальних дисциплін гендерних аспектів та гендерної проблематики. Введення гендерного компонента до навчальних курсів та програм підвищення кваліфікації викладачів.	Актуалізація гендерного компонента у всіх навчальних курсах та дисциплінах, що викладаються в академії, наявність гендерної проблематики.
8.	Активізація просвітницької роботи щодо подолання гендерних стереотипів серед студентської молоді під час кураторських годин. Введення до плану виховної роботи ПДАБА тем, пов'язаних із гендерною рівністю.	Залучення студентської молоді до тематичних кураторських годин, до проходження курсів, та тестів на платформі Prometheus та на інших платформах.

Таблиця створена авторами на основі джерел [5; 7; 8].

У процесі моніторингу гендерної ситуації та оновлення «Гендерного портрета ДВНЗ ПДАБА» виконано кілька завдань:

- сформовано поняття «гендер» у розумінні того, що відмінності у соціальні ролі чоловіка і жінки, їх нерівному становищі в суспільстві та освіті – це сконструйовані суспільством характеристики та стани;

- визначено обставини, що заважають чоловікам та жінкам бути рівними у сфері вищої освіти у таких аспектах життя як робота/кар'єра/навчання;

- виявлено фактори та причини (як об'єктивні, так і суб'єктивні), що заважають чоловікам та жінкам академії (науково-педагогічним працівникам та студентам) реалізувати свої права та здібності;

- з'ясовано, що хоча у колективі академії традиційно панує патріархальна за своїм характером гендерна ідеологія, вже намітились тенденції переходу до гендерного паритету на основі егалітарної ідеології;

- розроблено практичні рекомендації щодо ліквідації гендерної нерівності та встановлення гендерного паритету в академії. (див. табл.)

Висновки. Україна не може розвиватися відокремлено від світового розвитку і світової політичної та гендерної думки. Результати проведеного дослідження доводять, що хоча сьогодні в Україні вже немає суто чоловічих та суто жіночих професій (за винятком праці шахтарів), але, в певних галузях спостерігається значне гендерне викривлення. У сфері освіти, медицини, культури, економіки працюють в основному жінки, а в промислових, технічних галузях – більшість чоловіків. Гендерний аудит у ПДАБА підтверджує цю тенденцію.

1. На деяких факультетах, зокрема, економічному, переважають жінки як серед студентів, так і серед викладачів.

2. На механічному факультеті спостерігається інше співвідношення, яке свідчить про значну кількісну перевагу чоловіків.

3. Серед викладачів, які мають науковий ступінь (звання), кількість чоловіків та жінок корелюється зі специфікою факультету.

4. Хоча серед докторів наук, професорів в останні п'ять років збільшилася частка жінок, але все ще прослідковується тенденція: чим вищий науковий ступінь, тим менш вірогідно, що його має жінка.

5. Серед керівного складу співвідношення жінок і чоловіків змінюється, кількість жінок щорічно збільшується.

Аналіз гендерного портрета ПДАБА в цілому свідчить про відносний гендерний паритет як у студентському середовищі, так і серед професорсько-викладацького складу, в керівних структурних підрозділах. Суттєвих нарікань щодо гендерного клімату в академії робоча група не виявила. Висновки, зроблені робочою групою щодо гендерної рівності в ПДАБА, корелюються із загальноукраїнськими тенденціями. Перевага України – наближення до гендерного паритету. Питома вага працюючих жінок із вищою освітою та науковими ступенями у загальній чисельності зайнятих в Україні одна з найбільших у світі 30,4 % (3-тє місце). В інших країнах, обраних для порівняння, цей показник набагато менший: у Великій Британії – 23,4 % (16-тє), Польщі – 21,1 % (25-тє), Німеччині – 13,5 % (51-ше) місце [18].

Як бачимо, Україна заявила про себе як демократична держава, у становленні якої «...ключовим стає використання принципу егалітарності – принципу рівності, у гендерному аспекті – рівності прав та можливостей для їх реалізації у жінок та чоловіків. Поступове впровадження ідеї егалітарності загалом характеризує рівень демократизації України, тому такого великого значення ідея егалітарності набуває в освіті як формування егалітарної свідомості особистості в системі соціокультурних взаємозв'язків на паритетних засадах» [12].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз державних стратегічних документів України щодо врахування адаптованих для України Цілей Сталого Розвитку до 2030 року : аналітична доповідь. Київ : Інститут суспільно-економічних досліджень, 2017. 84 с.
2. Бабенко В. А., Топіук Л. М. Формування гендерних відносин в сфері освіти. *Вісник ПДАБА*. 2006. № 12. С. 52–58.
3. Бабенко В. А. Гендерні проблеми в освіті та суспільстві. *Гендер : сучасний стан та перспективи розвитку в українському суспільстві* : зб. ст. наук.-практ. конф. Херсон : Персей, 2004. 152 с. С. 5–11.
4. Всесвітній економічний форум-2020. URL: <https://www.genderculturecentre.org/vsesvitniy-ekonomichniy-forum-2020/>
5. Світайло Ніна, Савельєва Юлія, Давліканова Олена. Гендерний аудит діяльності вищих навчальних закладів : практич. посіб. Київ, 2016. 38 с.
6. Жуковська Г. Г., Левченко К. Б., Остапенко О. О., Суслівська О. І. Гендерна політика в нормативно-правових документах. Ч. 1. За заг. ред. Левченко К. Б. Київ, 2020. 186 с.
7. Рудік О., Кіресва О., Колохіна А., Моргунов О., Маслова О. Гендерний портрет Дніпропетровської області. Дніпропетровськ, 2012. 103 с.
8. Гендерний портрет українського суспільства : аналітичне дослідження. За заг. ред. Н. Світайло, В. Павленка, А. Костенко. Суми : Видавництво СумДУ, 2009. 146 с.
9. Державний архів Дніпропетровської області (далі ДАДО). Фонд 4157 (Дніпропетровський інженерно-будівельний інститут), опис 1, справа 349. Річний звіт про рух кадрів Дніпропетровського інженерно-будівельного інституту за 1953 р. 87 арк.
10. ДАДО. Фонд 4157, опис 1, справа 908. Статистичні звіти про чисельність всіх працівників наукових, науково-педагогічних і розподілення їх за посадами, вченими ступенями і званнями за 1973 н. р., 19 арк.
11. ДАДО. Фонд 4157, опис 1, справа 1134. Статистичні звіти про чисельність всіх працівників наукових, науково-педагогічних і розподілення їх за посадами, вченими ступенями і званнями за 1977 н.р., 21 арк.
12. Дороніна Т. О. Егалітарність (егалітаризм, егалітарна свідомість). *Енциклопедія прав людини: соціально-педагогічний аспект* [колективна монографія]. Кол. авт., за заг. ред. проф. Н. А. Сейко. Житомир : Волинь, 2014. С. 157–160.
13. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>
14. Ісакова Н. Б. Гендерний паритет у науці: тенденції в світі та в Україні. *Наука та наукознавство*. 2018. № 2 (100). С. 68–90.
15. МОН виконує зобов'язання в межах міжнародної ініціативи «Партнерство Біарріц» з утвердження гендерної рівності. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-vikonuye-zobov'yazannya-v-mezhah-mizhnarodnoyi-initsiativi-partnerstvo-biarric-z-utverdzhennya-gendernoyi-rivnosti-sergij-shkarlet>
16. Назарко С. О. Гендерні аспекти регіонального ринку освітніх послуг. *Ефективна економіка*. 2014. № 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_7_19
17. Сайт ДВНЗ ПДАБА. URL: <https://pgasa.dp.ua/academy/struktura/departament/>
18. Global innovation index-2020. World Intellectual Property Organization. URL: https://www.wipo.int/global_innovation_index/en

REFERENCES

1. *Analiz derzhavnykh stratehichnykh dokumentiv Ukrainy shchodo vrakhuvannia adaptovanykh dlia Ukrainy Tsilei Staloho Rozvytku do 2030 roku : analitychna dopovid* [Analysis of state strategic documents of Ukraine to take into account the Sustainable Development Goals for 2030 adapted for Ukraine : analytical report]. Kyiv : Instytut suspilno-ekonomichnykh doslidzhen Publ., 2017, 84 p. (in Ukrainian)
2. Babenko V.A. and Topiuk L.M. *Formuvannia hendernykh vidnosyn v sferi osvity* [Formation of gender relations in the field of education]. *Visnyk PDABA* [Bulletin of Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture]. 2006, no. 12, pp. 52–58. (in Ukrainian)
3. Babenko V.A. *Henderni problemy v osviti ta suspilstvi* [Gender issues in education and society] *Hender : suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku v ukrainskomu suspilstvi : zbirnyk statei naukovykh-praktychnoi konferentsii* [Gender : current state and prospects of development in Ukrainian society : coll. of art. of the sc.-pract. conf.]. Kherson, Persei, 2004, 152 p., pp. 5–11. (in Ukrainian)
4. *Vsesvitniy ekonomichnyi forum-2020* [World Economic Forum-2020] URL: <https://www.genderculturecentre.org/vsesvitniy-ekonomichniy-forum-2020/> (in Ukrainian)
5. Svitailo Nina, Savelieva Yuliia and Davlikanova Olena. *Gendernyi audyt diialnosti vyshchykh navchalnykh zakladiv : prakt. posib.* [Gender audit of higher education institutions : practical manual]. Kyiv, 2016, 38 p. (in Ukrainian)

6. Zhukovska H.H., Levchenko K.B., Ostapenko O.O. and Suslova O.I. *Genderna polityka v normatyvno-pravovykh dokumentakh* [Gender policy in legal documents.]. P. 1. Gen. ed. by Levchenko K.B. Kyiv, 2020, 186 p. (in Ukrainian)
7. Rudik O., Kirieieva O., Kolokhina A., Morhun O., Maslova O. *Hendernyi portret Dnipropetrovskoi oblasti* [Gender portrait of Dnipropetrovsk region]. Dnipropetrovsk, 2012, 103 p. (in Ukrainian)
8. *Gendernyi portret ukrainskoho suspilstva : analitychne doslidzhennia* [Gender portrait of Ukrainian society]. Gen. ed. by N. Svitailo, V. Pavlenka, A. Kostenko. Sumy : SumSU Publ., 2009, 146 p. (in Ukrainian)
9. *Derzhavnyi arkhiv Dnipropetrovskoi oblasti (dali DADO) – Fond 4157 (Dnipropetrovskiy inzhenerno-budivelnyi instytut), opys 1, sprava 349* [State Archives of Dnipropetrovsk region (DADO). Fund 4157 (Dnipropetrovsk Civil Engineering Institute), description 1, case 349]. *Richnyi zvit pro rukh kadrov Dnipropetrovskoho inzhenerno-budivelnogo instytutu za 1953 r.* [Annual report on the movement of personnel of the Dnipropetrovsk Civil Engineering Institute for 1953]. 87 p. (in Ukrainian).
10. *DADO – Fond 4157, opys 1, sprava 908* [DADO. Fund 4157, description 1, case 908]. *Statystychni zvity pro chyselnist vsikh pratsivnykiv naukovykh, naukovy-pedahohichnykh i rozpodilennia yikh za posadamy, vchenymy stupeniamy i zvanniamy za 1973 n. r.* [Statistical reports of the number of all employees of scientific, scientific and pedagogical and their distribution by positions, academic degrees and titles for 1973]. 19 p. (in Ukrainian)
11. *DADO – Fond 4157, opys 1, sprava 1134* [DADO. Fund 4157, description 1, case 1134]. *Statystychni zvity pro chyselnist vsikh pratsivnykiv naukovykh, naukovy-pedahohichnykh i rozpodilennia yikh za posadamy, vchenymy stupeniamy i zvanniamy za 1977 n. r.* [Statistical reports on the number of all employees of scientific, scientific and pedagogical and their distribution by positions, academic degrees and titles for 1977]. 21 p. (in Ukrainian)
12. Doronina T.O. *Ehalitarnist (ehalitaryzm, ehalitarna svidomist). Entsyklopediia prav liudyny : sotsialno-pedahohichnyi aspekt : kolektyvna monografia* [Egalitarianism (egalitarianism, egalitarian consciousness). Encyclopedia of human rights : socio-pedagogical aspect : collective monograph]. Gen. ed. by Prof. N.A. Seiko. Zhytomyr : Volyn, 2014, pp. 157–160. (in Ukrainian)
13. *Zakon Ukrainy «Pro zabezpechennia rivnykh prav ta mozhlyvostei zhinok i cholovikiv»* [Law of Ukraine "On Ensuring Equal Rights and Opportunities for Women and Men"]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> (in Ukrainian)
14. Isakova N.B. *Hendernyi parytet u nautsi: tendentsii v sviti ta v Ukraini* [Gender parity in science: trends in the world and in Ukraine]. *Nauka ta naukoznavstvo* [Science and Science]. 2018, no. 2 (100), pp. 68–90. (in Ukrainian)
15. *MON vykonuie zoboviazannia v mezhakh mizhnarodnoi invitsiatyvy «Partnerstvo Biarrits» z utverdzhennia hendernoi rivnosti* [The Ministry of Education and Science fulfills its obligations within the framework of the Biarritz Partnership International Initiative for Gender Equality] URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-vikonuye-zoboviazannya-v-mezhah-mizhnarodnoyi-initsiatyvy-partnerstvo-biarric-z-utverdzhennya-gendernoyi-rivnosti-sergij-shkarlet> (in Ukrainian)
16. Nazarko S.O. *Henderni aspekty rehionalnoho rynku osvitianskykh posluh* [Gender aspects of the regional market of educational services]. *Efektivna ekonomika* [Efficient Economy]. 2014, no. 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_7_19 (in Ukrainian).
17. *Sait DVNZ PDABA* [Site of Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture] URL: <https://pgasa.dp.ua/academy/struktura/departament/> (in Ukrainian)
18. Global innovation index-2020. World Intellectual Property Organization. URL: https://www.wipo.int/global_innovation_index/en

Надійшла до редакції: 22.07.2021.